

Таким образом, использование информационных технологий, интернет-технологий является сегодня главным фактором и инструментом снижения транзакционных издержек предприятия, а исследование экономических явлений и процессов методами институционального анализа приобретает всё большую ценность и даёт возможность значительно повысить эффективность работы хозяйствующих субъектов.

Литература

1. **Предмет и метод** информационной экономики// "Экономическая теория на пороге XXI века – 2"/ Под редакцией Ю.М. Осипова, В.Т. Пуляева, В.Т. Рязанова, Е.С. Зотовой. – М.: Юрист, 1998. – С. 497-519.
2. **Ефремов В.С., Зудов Д.В.** Проблемы экономики и организации @-бизнеса. http://www.nosorog.com/public/management/problem_economic.html.
3. **Вольчик В.В.** Курс лекций по институциональной экономике Ростов-н/Д: Изд-во Рост. ун-та, 2000 <http://www.ie.boom.ru/Lecture3.htm>.
4. **Кузьминов Я.И. Юдкевич М.М.** Курс лекций по "Институциональной экономике" http://www.iet.ru/mipt/2/text/curs_instituzional_04.htm.
5. **Виноградова М.Ю.** Формирование транзакционных издержек в логистике хозяйственных связей: Автореф. дис. канд. экон. наук. 08.00.05 – Экономика и упр. нар. хоз-вом (логистика)/ С-Петербург. ГУ экономики и финансов. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2002. – 17 с.
6. **Уильямсон О.** Экономические институты капитализма: Фирмы, рынки и отношенческая контрактация. СПб.: Лениздат, 1996, – С. 53.
7. **Стиглер Дж.** Экономическая теория информации// В кн.: Теория фирмы. – СПб.: Экономическая школа, 1995, – С. 508, 516-518.
8. **B2B e-коммерция:** почему новая экономика активно развивается. http://b2b.infos.ru/index4_7.html.
9. **Функции электронного правительства** по регулированию Интернет-экономики. <http://www.inforum.spb.ru/phorum/conf/cdoc4.doc>.
10. **Опыт и перспективы** функционирования Интернет-экономики за рубежом и в России. <http://www.stihija.ru/internet.htm>.
11. **Сарайкин В.Г., Минеев Т.Ф.** Новые технологии в лесном комплексе// Лесн. пром-сть. – 2000, № 1.
12. **Thomas F. Siems.** "B2B E-Commerce: Why the New Economy Lives". http://www.dallasfed.org/htm/pubs/swe/7_8_01.html.

УДК 330.342:338.911:330.151

Доц. Я.В. Кульчицкий, канд. экон. наук – НЛТУ України

ЕКОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ У КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено особливості еколого-економічної діяльності, становлення соціально-екологічних відносин, зміст і значення економічної та екологічної культури в економічній системі. Обґрунтовано можливість синтезу цивілізаційного та інституційного підходів до розуміння світової економічної еволюції та екологізації сучасних економічних систем.

Ключові слова: екологічна парадигма, економічна система, національна економіка, системний підхід, екологічна безпека.

Doc. Ya.V. Kul'chyts'kyi – NUFWT of Ukraine

Ecological paradigm of development of economic theory in reinforcing context ecological compatibility of economy

Inquired into peculiarities of ecological-economic activity, formations of socially-ecological truck, maintenance and role of economic and ecological culture in economic

system. Substantiated synthesis possibility civilization and approaches institutional to understanding of world economic evolution and ecological compatibility of contemporary economic systems.

Keywords: ecological paradigm, economic system, national economy, system-formatted approach, ecological safety.

Трансформація економічних систем на порозі третього тисячоліття об'єктивно змінює стратегічні концепти сучасного цивілізаційного дискурсу. Це, насамперед, зумовлено актуалізацією надзвичайно важливої проблеми збереження довкілля і забезпечення належних умов існування і розвитку людства. Таким чином, йдеться про екологізацію економічних систем як пріоритетну парадигму їх трансформації на зламі тисячоліть. Об'єктивний процес посилення екологізації економіки породжує необхідність відповідних методологічних змін у системі економічного знання, коли основою подальшого розвитку сучасної економічної теорії стає екологічна парадигма.

Системне дослідження процесу екологізації економіки може бути концептуально здійснене тільки, на наш погляд, на основі діалогу економічної та інших наук за належної уваги до розкриття механізму економічної та екологічної діяльності як одвічного двигуна, рушійної сили соціально-економічного прогресу. При цьому людська діяльність як категорія виражає не тільки взаємодію суб'єкта і об'єкта, не просто зводиться до спеціального знання, а виступає у формі загального, стосовно до якого конкретні види знання існують у формі часткового і особливого. Категорія діяльності нині не може бути "монополізована" жодною з наук про людину і суспільство, вона перебуває на "стику" цих наук, оскільки відображає глибинні мотиви і механізми поведінки людини у світі, у суспільстві, у його економічній системі. Це означає, що всебічне вивчення людини передбачає об'єднання підходів і висновків різних наук.

Водночас, оскільки економічне буття людини, економічні потреби та інтереси людей, їх економічна та екологічна культура і поведінка, система економічних відносин є пріоритетними у функціонуванні суспільства, його життєдіяльності, вважаємо, що категорія діяльності повинна насамперед досліджуватися сучасною економічною теорією, предмет якої істотно розширюється та гуманізується на порозі третього тисячоліття. На нашу думку, економічна теорія сьогодні відновлює на якісно вищому витку свого розвитку кращі традиції політичної економії як своєрідної науки наук, яка ставить людину у центр наукового дискурсу і всебічно аналізує її діяльність у суспільстві, використовуючи ідеї та висновки всіх наук, починаючи від філософії і закінчуючи прикладними теоріями. При цьому ми поділяємо точку зору Г.І. Башнянина, котрий трактує предмет економічної теорії не як дослідження якихось міфічних виробничих відносин (марксистський підхід) і не як вивчення поведінки суб'єктів господарювання (поширений підхід у західній економічній літературі), а як дослідження принципів (особливостей, законів, тенденцій) функціонування та розвитку економічних систем [1, с. 20].

На нашу думку, сучасне теоретико-економічне дослідження суспільства повинно ґрунтуватися на комплексному аналізі економічної та екологічної культури, яка є ключем до розуміння справжніх мотивів і механізмів економічного поступу. На порозі третього тисячоліття економічна культура

включає таку істотну складову, якою є екологічна свідомість і культура. Стверджуючи нагальність засвоєння суспільною свідомістю екоцентристської системи цінностей та настанов, ми усвідомлюємо важливість екологічної культури у процесі становлення і трансформації економічної системи суспільства. У підґрунтя формування сучасної екологічної культури повинні бути покладені насамперед орієнтованість на екологічну доцільність і безпеку, відсутність протиставлення людини і природи, сприйняття природних об'єктів як повноправних партнерів у взаємодії з людиною. Екологічну культуру ми пропонуємо розуміти насамперед як систему усталених цінностей норм, та настанов, які відображені в екологічній свідомості суспільства та реалізуються в економічній діяльності. Таке бачення, на наш погляд, дає змогу, з одного боку, подолати обмеженість суто діяльнісного підходу, а з іншого, – врахувати аксіологічні характеристики природоперетворювальної діяльності [4, с. 57-58].

У сучасних економічних системах еколого-економічна діяльність відбувається в умовах загострення суперечності між вимогами підвищення економічної ефективності виробництва і потребами збереження довкілля. Ця суперечність на порозі третього тисячоліття повинна вирішуватись на основі засвоєння суспільною свідомістю екоцентристської системи цінностей, згідно з якою природні утворення є самоцінними незалежно від ступеня їх корисності для людини.

На наш погляд, еколого-економічна діяльність як невід'ємна складова цілісної людської діяльності, що безпосередньо спрямована на свідоме перетворення навколишнього середовища, з розвитком науково-технічного прогресу, зростанням значення антропогенного чинника на подальшу долю Всесвіту відіграє дедалі вагомішу роль у визначенні структури і функцій системи економічних відносин сучасного суспільства. Об'єктивні зміни, що відбуваються нині у розвинутих економічних системах, повинні, на наше переконання, знайти відображення у теоретичному виокремленні соціально-екологічних відносин у системі економічних та суспільних відносин. При цьому під соціально-екологічними відносинами ми пропонуємо розуміти відносини, які об'єктивно складаються між суб'єктами економічної системи суспільства, еколого-економічної діяльності у процесі свідомого перетворення природного світу на основі відповідної економічної та екологічної культури. Такий підхід дав би змогу не тільки зосередити увагу вчених на розкритті змісту й місця соціально-екологічних відносин у понятійному апараті економічної теорії, але й надати потужного поштовху всебічному вивченню особливостей функціонування цих відносин у сучасних розвинутих економічних системах з метою їх максимального врахування в економічній та екологічній політиці.

А в цілому дослідження еколого-економічної діяльності в умовах посилення процесу екологізації сучасних економічних систем зумовлює, на нашу думку, необхідність перегляду, переосмислення багатьох фундаментальних методологічних постулатів, положень економічної теорії. Зокрема, йдеться про перегляд значення і місця природи в економічному процесі. Природу потрібно визнати головним джерелом національного багатства, найваж-

ливішим чинником виробництва (рівним за значенням праці і капіталу) і забезпечення ресурсо- і енергозбереження. Для досягнення цієї мети можна запропонувати, зокрема, обґрунтування зростання питомої ваги вартості природної складової виробництва, що створить основу для підвищення рентабельності екологічно чистих виробничих процесів. Відповідно, центральним завданням екологічної політики є здійснення структурних зрушень в економічній системі, її докорінній перебудові за новим типом раціональності, який би забезпечив розвиток екологічно доцільних форм виробництва і споживання. У цьому полягає концептуальне бачення еколого-економічної, природоохоронної діяльності, що базується на екологічних критеріях економічного розвитку і враховує взаємозумовленість екології та економіки [4, с. 46].

Враховуючи зростаюче значення екологічної складової соціально-економічного прогресу на порозі третього тисячоліття, аналіз сучасних національних економік об'єктивно передбачає розгляд ключових теоретичних і практичних проблем динаміки економічних систем з врахуванням запитів екологічної безпеки, яка нині є пріоритетною, основоположною сучасного методологічного дискурсу [3, 4]. Поряд з формуванням постіндустріального суспільства практично у всіх регіонах світу істотно загострилася екологічна криза, що почало загрожувати самому середовищу існування людини. Причому екологічні проблеми стали настільки серйозними і масштабними, що у багатьох економічних системах вийшли за доленосність на перший план. У цьому контексті не втрачають актуальності ідеї видатних українських учених В. Вернадського і С. Подолинського про те, що людина і природа, космос творять одне ціле і проектування сталого економічного зростання немислиме поза увагою до екологічних проблем суспільства. При цьому, як зазначає С. Злупко, С. Подолинський виходив з того, що найдоцільнішою потрібно вважати суспільно-економічну систему, здатну найповніше використати сонячну енергію [2, с. 79].

Аналіз теорії та практики функціонування сучасних еколого-економічних систем підводить до висновку, що на порозі третього тисячоліття особливо зростає значення такого важливого показника дослідження і водночас критерію порівняння еколого-економічних систем, як ступінь екологічної безпеки. Зокрема, на наш погляд, сучасна методологія порівняння еколого-економічних систем повинна ґрунтуватися на врахуванні кількох груп об'єктивних показників-критеріїв, серед яких на чільному місці мають бути екологічні. При цьому визначальними, на наше переконання, екологічними показниками-критеріями порівняння сучасних еколого-економічних систем виступають: ступінь екологічної безпеки (загальний рівень); частка природоохоронних витрат у ВВП; ступінь чистоти повітряного і водного басейнів; величина радіоактивного фону; кількість речовин хімічного походження, внесених на 1 га культивованих земель; ступінь екологічності продуктів харчування; відсоток лісонасаджень до загальної площі; частка електроенергії, яку виробляють за допомогою екологічно чистих технологій (за допомогою енергії сонця, вітру, води); відсоток відходів основного виробництва, які йдуть у повторну переробку; ступінь утилізації екологічно шкідливих відходів.

За ступенем екологічної безпеки усі сучасні еколого-економічні системи можна поділити на такі різновиди: по-перше, екологічно небезпечні або екологічно незбалансовані економічні системи; по-друге, екологічно "порохові" або квазібезпечні економічні системи; по-третє, екологічно безпечні або екологічно збалансовані економічні системи; по-четверте, еколого-економічні системи суспільства. Застосування усіх наступних екологічних показників-критеріїв порівняння сучасних еколого-економічних систем (починаючи від частки природоохоронних витрат у ВВП) дає змогу істотно конкретизувати екологічну оцінку економічної системи та об'єктивно порівняти її з іншими системами. Зокрема, у сучасних умовах неабияке значення мають такі екологічні показники функціонування і відповідно критерії порівняння еколого-економічних систем як величина радіоактивного фону і ступінь екологічності продуктів харчування. Фактично йдеться про умови існування і відтворення самої людини, її здоров'я, генетичний фонд і у цьому контексті перспективу розвитку еколого-економічних систем, включаючи сфери політики і культури, не тільки окремих народів, але й людської цивілізації.

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що цивілізаційний підхід до вивчення сучасних еколого-економічних систем означає насамперед усвідомлення того, що на порозі третього тисячоліття дослідження систем тільки як способів організації економіки без урахування екологічних, соціальних та гуманітарних параметрів функціонування суспільства є щонайменше глибокою методологічною помилкою. На наш погляд, методологія дослідження еколого-економічних систем повинна максимально враховувати посилення екологічної домінанти сучасного цивілізаційного розвитку, спиратися на розширене трактування еколого-економічної системи як складного системного утворення, а також враховувати об'єктивний процес руху людства до постіндустріальної економіки, де людина, її становище у суспільстві виступатиме самоціллю економічного розвитку і головним критерієм порівняння еколого-економічних систем. Саме у цьому ми вбачаємо методологічну конструктивність синтезу цивілізаційного та інституційного підходів до розуміння як світової економічної еволюції, так і екологізації сучасних економічних систем.

Література

1. Ващишин А.М. Наукова діяльність професора Г.І. Башнянина. – Львів: Каменяр, 2001. – 716 с.
2. Злупко С. Формування, розвиток і сучасний стан економічної системології в Україні// Економіка України. – 2005, № 3. – С. 77-83.
3. Кульчицький Я.В. Еколого-економічні системи (проблеми теорії і методології дослідження). – Львів: УкрДЛТУ, 2003. – 64 с.
4. Кульчицький Я.В. Проблеми формування соціально-екологічних суспільних відносин у контексті трансформації сучасних еколого-економічних систем. – Львів: Камула, 2005. – 144 с.